

Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: V premislek. — K „Poljskemu vprašanju“. — Govor dr. Tavčarja pri proračunski razpravi 20. marca t. l. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik.

V premislek.

I.

„Služba učitelja-voditelja na enorazredni ljudski šoli v X se je podelila izprašanemu učiteljskemu kandidatu g. Y“. — Tako je čitati jako pogosto v naših listih. Čitajoči si pri čitanju tacihi notie navadno ničesar ne mislijo — izvzemši onih, ki novoimenovanega učitelja poznajo; ti mu potem čestitajo ali v duhu ali pa pismeno, in s tem je vse afere konec. Ne tako pri meni. Čitajočemu taka imenovanja, se me polasti huda jeza in navadno izustim besede: „Že zopet! In zakaj? Zato, ker so taka imenovanja pouku in šoli v kvar, a imenovanemu čestokrat v pravo mučeništvo. Da se laglje razumemo, hočem to kolikor možno pojasniti. Najtežavnejši pouk je na enorazrednicah. Tu so po 3, 4 oddelki, a navadno pa po 100 in še več učencev. Učiteljski pripravnik je doslej imel svoje nastope v uzorno urejenih, z najboljšimi učenci napolnjenih razredih, ki so brojili po 20—30 učencev. Ti učenci imajo po navadi poleg šolskega pouka tudi domač pouk, katerega oskrbujejo domači ali pa kak plačan dijak.

Obisk šole je izboren in le redko kedaj se zgodi, da manjka kak učenec. S kratka: vse je tako, da se je treba učitelju le pripraviti, to predavati in cilj je dosežen. Pripravnik vidi vse to in gre poln ognja, ves vnet za stan in prepričan, kako uspešno bode poučeval — saj je imel v nastopih „lobenswert“ — na kmete na enorazrednico, ki broji 4 oddelke, ima poldnevni pouk in 140 učencev. Sedaj se prične delo. Pa, o joj! Izpolniti ima tiskovine v pisarni, katerih ni nikdar ali pa le malokdaj videl, napraviti dopise, o katerih ne zna, kako jih napraviti, ker se tacihi stvari ni nikdar učil. Delal je pač leposlovne naloge, celo verzze, a kako se dopisuje uradom, ne, tega mu ni nihče povedal, nihče pokazal, tega ne zna in sedaj je revež v največji zadregi. Kaj storiti? K sosedu! Tedaj „zbere“ vse „spise“ ter se poda k 1—2 uri odaljenemu sosedu, ki je že nekaj let voditelj. Ta mu dragevolje pokaže, kar treba. „Hvala Bogu“, pravi revež, ko pride ves truden po 2 do 3 urnem potu domov. Če pa v bližini soseda ni, napravi dotični spis sam z zavestjo, da ne ve, je li prav ali ne in potem čaka nestrpnno slednji dan, kedaj ga dobi nazaj ali v popravek ali

K „Poljskemu vprašanju“.

Kulturna slika. Spisal Ivan Ivanovič.

Zagrebski „Obzor“ je pred kratkim objavil daljši članek o nemških Poljaki iz peresa jako dobrega poznavatelja tega naroda, kjer je bilo na podlagi številik dokazano sedanje kulturno stanje poljskega naroda v Nemčiji, za katerega se je pričel zanimati v najnovejši dobi — od znane „wrzsenske afere“ — ves kulturni svet. Sicer bi bilo zanimivo na podlagi onih številik napisati daljšo razpravo, a ker je naimen „Učit. Tovariša“ v prvi vrsti vzbujati zanimanje za vzgojevalne zadače oziroma težnje posameznih narodov, podati hočemo v naslednji skromni razpravi nekako duševno ogledalo — narodno vzgojo — nemških Poljakov.

V obče se lahko trdi, da Poljaki v Nemčiji vkljub nemškemu nasilstvu, vkljub naseljevalni komisiji, vkljub „ostmark-vereinu“, vkljub ustanovljanju novih nemško-protestantovskih šol, kjer sedi v enem razredu 18—25 otrok in vkljub mnogim „wrzsenskim“ dogodljajem — vidno napredujejo.

Narodna vzgoja — to je cerkev, družba, časniki, knjige in razni domoljubni možje — učenjaki — vzbujajo v Poljaku zavest, da je sin nekdanje mogočne Poljske, in ta vzgoja je

mogočnejša in vplivnejša kakor pa vse grozitive in vsi načrti nemškega kancelarja Bülowa.

Jeden najmogočnejših faktorjev, kateri vzdržuje narodno zavest med nemškimi Poljaki in jih navdušuje k vztrajnosti, je katoliško-misleča neklerikalna duhovščina. Poljak je znan kakor jako veren in pobožen narod in radi tega je svojemu dušnemu pastirju vprav slepo vdan. In tam, kjer deluje vnet narodni duhovnik, tam je narodna zavest na tako visoki stopinji, da vsa nemška umetno nanešena kultura ne odkrhne niti enega kamenčka od narodne stavbe, od narodne zavednosti. In ravno vsled tega je nemška vlada pričela obračati vso svojo pozornost na to točko narodnega probujenja, in v najnovejšem času so pričeli prakticirati v tem smislu, da nastavljajo v čisto poljske okraje, slično kakor na Koroškem, popolnoma nemško duhovščino. V večjo narodno vzpodbujo si je narod prostovoljno nadel nekatere zakone, po katerih si je vravnal vse svoje mišljenje in delovanje. Omenjamo le nekatere: 1.) Nemško moliti je greh. 2.) Bog ne zapusti Poljaka. 3.) Nemec je naš najhujši sovražnik. 4.) Naš jezik je najlepši. 5.) S svojimi otroci govorimo doma le poljski. 6.) Z Nemci govorimo vselej le poljski, le v največji sili nemško. 7.) ako se Poljakinja omoži z Nemeem, prisili naj ga, da se priučil poljskemu jeziku in da postane katoličan — in tako dalje.

pa v dopolnilo. Ko mine 8, 14 dni, pa dopisa le ni nazaj, tedaj se šele oddahne, ker se nadeja, da je bil prav napravljen. — Tako se začne revežu mučeništvo v pisarni; no, tu ne trpi pouk, pač pa učitelj, ki si mora početkom dan za dnevom pri sosedu pomoči iskati, ker zahtevajo od njega stvari, o kojih nima najmanjšega pojma. Kakšne dopise in izkaze prijemajo oblastnije od učiteljev — novincev, o tem bi vedeli naši gg. okr. š. nadzorniki mnogo povedati. Kdo je temu kriv? Ali dotični učitelj? Gotovo ne! Njega ne zadene nobena krivda. Od njega se ne more zahtevati, da pravilno izpolnjuje tiskovine, katerih najbrže še nikdar videl ni. Še manj se pa more zahtevati, da bi znal oni „Amtsstill“, kateri je v navadi pri uradih. — V šoli se je pač učil marsikaj, a kako se uraduje z oblastnijami, tega se ni učil, zato tudi tega ne zna. — Za vse morajo ljudje v prakso. Po vseh pisarnah se praktikantom pokaže, kako je to in ono izpolniti, kako to in ono sestaviti itd. — A tu? Kdo je kriv? Povsod je najpreje „rekrut“ potem „komandant“ voditelj. A tu? Kdo je torej kriv? Več o tem spregovorim prihodnjč.

— t —

Govor dr. Tavčarja

pri proračunski razpravi 20. marca t. l.

(Dalje.)

Ščuvavanje zoper šolo.

Ekscelenca se lahko s tem opravičuje, da je izšlo obrekovanje od kmečkega zastopnika, ki ne pozna pravih razmer ter je postal v tej zadevi trobilo onega fanatičnega duhovništva, ki vlada na Gorenjem Štajerskem. (Prav dobro!)

Na oni govor tudi nisem posegel iz vzroka, ker ni vsled insultov, ki jih je vrgel gospod Hagenhofer zoper državna učiteljišča in implicate tudi zoper učiteljstvo, tedaj zoper stan, ki ima za moderno državo vsaj oni pomen, kakor duhovniški stan (pritrjevanje), nastal v visoki zbornici vihar ogorčenosti in recimo, vihar ugovaranja, kakšen bi bil nastal gotovo svoje čase!

In teh pravil se Poljaki drže z vsem svojim vročkrvnim temperamentom in od teh zahtev ne odjenjajo niti za las. V poznanjskem okraju razumejo skoro vsi tamošnji Nemci poljsko. Ako sreča Poljak Nemea, pozdravi ga le poljski in če sedi v gostilni nekaj Nemecev in lomijo svoj „plattdeutsch“, kakor hitro se jim pridruži Poljak, namah znajo vsi poljsko — kakor pri nas nemško, če prisede k naši mizi kak „pol-Nemec“. S posli, deklami, hlapci, pastirji in težaki nemški gospodarji vsi poljsko „lomijo“, kajti oni so prišli do prepričanja, da jim je posel zvestejši in vstrajnejši, ako se poljsko ž njim občuje.

Ono tako razupito podučevanje krščanskega verouka v nemščini tudi nima nikakega stalnega vpliva na narodno malomarnost, kajti pristen Poljak ne dovoli svojemu otroku nikdar doma v nemščini moliti, kaj-li, da bi on ž njim molil! Vse one nemške molitvice in nemške pesnice, katere se otroci v šoli priučijo, obdrži otrok le toliko časa v spominu, dokler obiskuje šolo, a pozneje mu zgine iz spomina kakor jutranja megla lepega jesenskega dne.

Drug, skoro ravno tako mogočen vzgojevalni faktor k večji narodni probujenosti so pa razna društva, kakor pevska, kmetijska, bralna in v novejšem času mnogovrstne posojilnice in hranilnice, vstanovljene po „Reiffeisenovem“ sistemu. V teh

Zbornica se seveda lahko s tem opravičuje, da še ni celjsko vprašanje rešeno, in da je tako desnica kot levica popolnoma opravičena, če se pogajati za ljubav gosp. Hagenhoferja in njegovih tovarišev. (Prav dobro!)

Ta ljubav se bo morala drago plačati, naj se že obrne Hagenhoferjevo srce grofu Stürgkhu ali kateremu oboževalju na tej strani visoke zbornice. (Prav dobro!)

Celjska zadeva mora končno privedi do tega, da se bodo svobodomiselnih elementi med seboj razmesarili. Oni, ki si bodo polnili vrečo, bodo klerikalei!

Toda na dan cerkvenega žegnovanja pridigovati pamet, je brezuspešna stvar.

H govoru gospoda Hagenhoferja sem se povrnil edino le iz vzroka, da konstatujem, da se nazori, ki jih goji gospod Hagenhofer o državnih učiteljiščih, popolnoma krijejo z mnenjem, ki ga je naša klerikalna stranka od nekdanj izrekala o srednjih šolah sploh.

Naši Hagenhoferji so razumeli, ljudsko množico naščuvati zoper šole sploh in zoper srednje šole še posebej. (Klic: To ni res!) Pri nas na Kranjskem je to res. Ako ste Vi Hagenhofer, tedaj stanujete na Gornjem Štajerskem, in tam bo pač ravno tako resnično, kakor pri nas. (Pritrjevanje.)

Tem državnim zavodom se očita, da so gojišča brezverstva, da se v teh mladina pokvari ter izneveri od očetov podedovani veri.

Povsod pri nas odmeva pesem, da škofje proklinjajo sedanjo šolo, da vodijo sedanje šole prostozidarji ter da ista zasleduje edini namen, pri mladini iztrebiti vero s koreninami vred. To je grda pesem, lažnjiva pesem, ki jo tem rajši zapoje od gotovih strani, ker si je ta stran, ki dela z razkošjem in lažjo, svesta lažnosti svoje pesmi.

Mi pa, ki zastopamo v ljudstvu stališče prosvete, se nečemo nikdar umakniti pred tem pretvaranjem in obrekovanjem šole, mi hočemo nalašč vsakemu škofu in kardinalu javno priznati, da zadostuje današnja šola, najsi se že imenuje ljudska ali srednja šola, tudi z ozirom na takozvano nравоversko vzgojo popolnoma vsaki pošteni in pravični zahtevi. Nikdar ne bomo dopustili, da zdrknejo naše srednje šole do

društvi se goji v prvi vrsti narodni čut, narodna zavest in drugič se poljski kmet povspne na podlagi ravnokar imenovanih društev do večje samostojnosti in iztrga se ga iz odeduških nemškožidovskih krempljev. A v najnovejšem času je poljski kmet vsled delovanja narodnih delavcev stopil na ono pot, ki v resnici dela preglavice vladi in Nemcem beli lase — krenil je na pot „abstinence“ — dal je namreč slovo svoje izvoljenki in ljubljenci „vodki“. V prav mnogih krajih nahajamo danes „društva proti žganjepitju“ in ta društva čudovito vplivajo na ves družabni sistem, na socialni razvoj poljskega kmeta. V vaseh, kjer se je prej čulo ob nedeljah ono zamolklo kričanje iz raznih zaduhlih beznic in kjer je vidno bogatel kak pritepeni Žid, a narod lezel v pogubo, — v teh vaseh stoje sedaj te beznice prazne in kmet se zbira sedaj raje v raznih društvi, kjer se rešuje na podlagi ustmenih in pismenih oziroma tiskanih poročil lokalna kakor tudi svetovna politika. Marsikateri kmet, ki je prej stal na robu svojega groba, si sedaj veselja mane roke, češ, svet je še tudi zame vstvarjen.

Poljski delavec je vsled svojih lastnostij — vsled svoje skromnosti in vstrajnosti povsod dohrodošel, in nemški veleposetniki obdelujejo svoja posestva večinoma le s poljskimi težaki, kajti oni so boljši delavci kakor pa nemški. In ker je